

Benno Butulis: Algu publicēšana jau sākotnēji bija pamattiesību un labas likumdošanas principa pārkāpums

Publiskajā telpā plašu rezonansi izraisījis Satversmes tiesas spriedums, ar kuru atzītas par spēkā neesošām normas, kas noteica valsts un pašvaldību institūcijām pienākumu katru mēnesi publicēt un vismaz astoņus gadus glabāt mājaslapās informāciju par darbinieku atalgojumu. Saeima, pieņemot šīs – nu jau apstrīdētās – normas, bija pieļāvusi labas likumdošanas principa pārkāpumu jau sākumā. Pamattiesību ierobežojums nebija noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu.

Satversmes tiesas spriedums publiskajā telpā tiek kritizēts, apgalvojot, ka tādējādi sabiedrībai tiek liegta pieeja informācijai par nodokļu izlietojumu. Šādus pārmetumus bieži izsaka personas, kas, visticamāk, nezina konkrētās lietas apstākļus. Satversmes tiesas pozīciju korekti ir skaidrojuši Satversmes tiesas tiesneši, kuriem bieži nākas atbildēt uz vispārīgu un nepamatotu kritiku. Papildus tam, ko publiskajā telpā jau ir norādījuši Satversmes tiesas tiesneši, kā konstitucionālās sūdzības sagatavotājs vēlos vērst uzmanību uz vairākiem aspektiem.

Normas dzīvē nedarbojas

Apstrīdētās normas reālajā dzīvē nedarbojās un paredzēto mērķi nerasniedza. Proti, tās paredzēja iestādes pienākumu publicēt mājaslapā darbinieku atalgojumu, bet mehānisma, kā piespiest iestādes to darīt, nebija. Turklāt apstrīdētās normas ar lielu ticamības pakāpi bija pretrunā Vispārīgajai datu aizsardzības regulai, un tas bija pamats iestādēm, kuras šo pretrunu saskatīja, darbinieku atalgojumu nepublicēt, jo to aizliedza augstāka juridiska spēka tiesību normas. Tādējādi pilnīga informācija par iestāžu darbinieku atalgojumu sabiedrībai nebija publiski pieejama. Ir arī maz ticams, ka šo informāciju publicēja iestādes, kurām bija fiktīvas nodarbinātības problēmas vai kuras maksāja pārāk augstas algas. Līdz ar to nav jāsatraucas, ka tagad sabiedrībai nebūs pieejama informācija par iestāžu darbinieku algām. Ņemot vērā apstrīdēto normu zemo kvalitāti, šī informācija pilnībā nebija pieejama arī pirms Satversmes tiesas sprieduma.

Iebilst pret sensitīvo datu publicēšanu

Arī tad, ja apstrīdētajās normās noteiktais pamattiesību ierobežojums būtu noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, tās, visdrīzāk, tik un tā tiktu atzītas par neatbilstošām Satversmei, jo pieteikuma iesniedzēji neiebilda, ka iestāžu darbinieku atalgojums tiek publicēts. Pieteikuma iesniedzēji iebilda pret to, cik primitīvu šo datu publicēšanu paredzēja apstrīdētās normas, norādot arī katra darbinieka vārdu un uzvārdu. Šādā veidā iestāžu darbinieku sensitīvos personas datus varēja uzzināt personas, kuras ne tikai interesējās par valsts un pašvaldību budžeta līdzekļu izlietojumu, bet arī vāca informāciju par konkrētu personu, citu mērķu vadītas.

Neiebilst norādīt atalgojuma apmēru konkrētam amatam

Uz iespēju apstrīdēto normu leģitīmo mērķi sasniegt ar privātpersonu tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem Saeimai norādīja arī tās Juridiskais birojs, Tiesībsarga birojs, Datu valsts inspekcija un citas institūcijas. Par mazāk ierobežojošu līdzekli varētu uzskatīt, piemēram, darbinieku atalgojuma publicēšanu, norādot darbinieka amatu un atalgojuma apmēru, bet nenorādot darbinieka vārdu un uzvārdu, šo informāciju sniedzot vien tad, ja tiek saņemts konkrēts motivēts iesniegums. Tādējādi nav samērīgi būtiski aizskart visu iestāžu darbinieku tiesības uz privātumu, lai identificētu tos dažus, kuri tiek nodarbināti fiktīvi vai saņem nepamatoti augstu atalgojumu.

Kāds bija pamats steigai un likumdošanas principa pārkāpumam?

Šaubu ēnu pār apstrīdēto normu patieso mērķi rada to pieņemšanas apstākļi. Proti, apstrīdētās tiesību normas tika pieņemtas laikā, kad tuvojās pašvaldību vēlēšanas. Tāpēc apstrīdēto normu pieņemšanas konteksts vedina domāt, ka atsevišķu Saeimas deputātu patiesais mērķis, virzot apstrīdētās normas, bija iegūt to vēlētāju simpātijas, kurus interesē ne tikai tas, kā tiek izlietoti valsts un pašvaldību budžeta līdzekļi, bet arī tas, cik kurš pelna.

Tas izskaidro arī lielo steigu apstrīdēto normu pieņemšanas procesā un nevēlēšanos uzklaust ekspertu viedokli. Bija jāpanāk, lai apstrīdētās normas stājas spēkā, pirms beidzas pašvaldību vēlēšanas, un ar apstrīdētajām normām var lepoties kā ar "labo darbu". Tam, ka apstrīdētās normas neatbilst Vispārīgajai datu aizsardzības regulai, uzmanību neviens nepievērsa, lai gan par Vispārīgās datu aizsardzības regulas pārkāpumu privātpersonām ir piemērojams sods līdz pat 20 000 000 eiro apmērā.

Satversmes tiesas spriedums neliedz iestādēm sniegt informāciju par valsts un pašvaldību institūciju darbinieku atalgojumu, bet tikai neļauj to publicēt tādā veidā, kas nesamērīgi aizskar citu personu pamattiesības. Turklāt spriedums nekādā veidā neliedz Saeimai noteikt samērīgu kārtību (piemērs minēts iepriekš), kā publicēt informāciju par iestāžu darbinieku atalgojumu. Saeima var atkārtoti lemt par tiesību normām, kas paredz valsts un pašvaldību institūciju darbinieku atalgojuma publicēšanu, bet šoreiz – ievērojot labas likumdošanas principu. Tad arī rezultāts būs atbilstošs Satversmei – tāds, kas samēro sabiedrības, valsts un pašvaldību institūciju darbinieku tiesības un likumiskās intereses.